

no okuplja i najveći broj Hrvata (nedjeljne mise, duhovni blagdani, akcije Caritas). U sklopu Misije djeluje i Hrvatski Caritas.

Danas u Južnoafričkoj Republici živi prema procjenama, između 1500 i 2000 Hrvata koji još govore hrvatskim jezikom, a ukupna populacija Hrvata i potomaka hrvatskih iseljenika broji oko 7- 8000 ljudi.

*Hrvati u europskim državama – novija i nova dijaspora*³¹⁹

Austrija

Hrvati se u Austriju masovnije počinju doseljavati sredinom 60-ih godina 20. st. kao tipično privremena, gostujuća ekonomska migracija (*gastarbajteri*³²⁰). Drugi veći val dolazi tijekom 70-ih i 80-ih godina istoga stoljeća iz istih pobuda. Treći veliki val dolaska je nakon 1990. godine, kada se uslijed ratnih zbivanja u Hrvatskoj i BiH, sukladno podacima hrvatskoga Državnog zavoda za statistiku, u Austriju iseljava oko 94.000 Hrvata. Određen broj se nakon rata vratio u domovinu.

Temeljem prikupljenih podataka iz više izvora može se utvrditi da danas u Austriji živi oko 90.000 Hrvata. Njihova raspoređenost po saveznim zemljama je slijedeća: Beč 35.000, Donja Austrija 6.000, Gornja Austrija 12.000, Salzburg 6.000, Tirol 5.600, Vorarlberg 5.000, Koruška 5.000, Štajerska 14.000 i Gradišće 1.000 Hrvata.

Hrvatske udruge u Austriji zainteresirane su za kulturne manifestacije koje imaju za cilj očuvanje tradicijske glazbe, jezika i običaja hrvatskih krajeva iz kojih potječu. U Austriji ih djeluje veliki broj osobito u većim gradovima, ali svakako najznačajnije su *Anno'93 – Austrijsko-hrvatska krovna udruga za obrazovanje, kulturu i socijalno* i *Austrijsko-hrvatska zajednica za kulturu i šport u Beču*. Ta je udruga 2002. g. osnovala *Hrvatsku dječju školu* u Beču koja omogućuje djeci hrvatskih iseljenika pohađanje dodatne nastave na hrvatskom jeziku i upoznavanje

³¹⁹ Podaci su pretežno preuzeti sa službenih internetskih stranica Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija, ali i iz drugih izvora.

³²⁰ Pojam *gastarbajteri* u njemačkom je jeziku kolokvijalni eufemizam koji je 1950-ih zamijenio raniji termin 'stranci'. Značenje bi mu bilo sljedeće: gastarbajteri su ekonomski imigranti, gostujući radnici koji će se nakon uzvjesnoga vremena vratiti kući. Nastanak termina pratio je onodobnu ekonomsku situaciju i ekonomski razvoj Savezne Republike Njemačke, kada ta država nije mogla zadovoljiti tržište radne snage vlastitim resursima, te je provodila tzv. politiku rotacije koja se temeljila na bilateralnim odnosima Njemačke s drugim zemljama po pitanju ekonomske imigracije/emigracije. Ovakav model preuzele su i druge zapadnoeuropske zemlje. Gastarbajterska populacija bila je uglavnom ne/nisko ili polukvalificirana, a zapošljavala se uglavnom u sektoru građevine, željezne i autoindustrije, uslužnih djelatnosti isl. 1970-ih godina situacija se mijenja. Gastarbajteri počinju dovoditi svoje obitelji ili zasnivati obitelji u „gostujućim“ zemljama, te postupno postaju ne privremeno nego trajno naseljeni, čime započinju novi krug pitanja i problema koje treba rješavati, npr. pitanje državljanstva. Premda se danas, posebno u kolokvijalnom govoru, kategorija gastarbajtera prenijela i na recimo kvalificiranu i obrazovanu radnu snagu i premda zapadnoeuropske države postupno rješavaju status ovih ljudi, činjenica jest da se uvelike još uvijek doživljavaju kao 'stranci' (usp. Dictionary, 2003).

nje hrvatske povijesti i kulture. Do sada su hrvatska djeca u Beču pohađala jedinu dopunsku nastavu – tzv. integriranu nastavu hrvatsko-bošnjačko-srpskog jezika.

Od ostalih udruga spominjemo *Folklorni ansambl "Anno'9"* iz Beča. Prvotno je djelovao u okviru Hrvatske katoličke misije, no 1993. g. se osamostalio. Okuplja iseljenike iz Hrvatske i BiH, a prezentira folklor iz raznih krajeva obiju zemalja te hrvatsku bunjevačku baštinu. Međutim, ovaj je ansambl otvoren za tradicijsku kulturu nove domovine te na svojem repertoaru ima i austrijsku folklornu glazbu i ples. I ne samo to: otvoreni su za suradnju s drugim iseljenicima u Austriji, pa tako primjerice uče i prikazuju tursku baštinu. Otvorenost za suradnju ogleđa se i u činjenici da ovaj ansambl godinama u Beču organizira međunarodnu smotru folkloru.

Spomenimo i *Hrvatsko kulturno društvo „Posavina“* iz Innsbrucka, osnovano 2006. g. Ono promiče kulturne i sportske aktivnosti svojih članova koji žive u austrijskom Tirolu, a među njima najviše ih je iz Bosanske Posavine te iz Hrvatske. Izvode i uče hrvatsku i tirolsku glazbenu baštinu. No, članovi ovoga društva imaju neka sasvim osebujna pravila. Jedno je da, bez obzira na to čiju baštinu prezentiraju, svaki izvođač nastupa u nošnji svojega zavičaja. Drugo zanimljivo pravilo jest da članovi društva budu cijele obitelji.

Osim *Hrvatskog svjetskog kongresa za Austriju*, ulogu u očuvanju hrvatskog identiteta imaju uredi Hrvatske katoličke misije koji se nalaze u Beču, St. Pöltenu, Linzu, Salzburgu, Innsbrucku, Feldkirchu, Grazu i Klagenfurtu.

Nastava hrvatskog jezika u ovlasti je austrijskih obrazovnih vlasti, iako Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske (MZOS RH) temeljem ugovora o djelu financira rad dvaju učitelja: jedan učitelj održava nastavu pri Katoličkoj misiji u Linzu, a jedan u *Hrvatskoj dječjoj školi u Beču*.

Razmjenski lektorati hrvatskoga jezika i književnosti nalaze se pri sveučilištima u Grazu, Beču, Innsbrucku, Klagenfurtu i Salzburgu (samo je onaj u Grazu u nadležnosti MZOS-a RH).

Od useljeničkog tiska u Beču spominjemo *Bečki glasnik*, mjesečnik Bečkoga fonda za integraciju. Hrvatske useljeničke udruge nemaju svoja glasila, osim u Gornjoj Austriji gdje je Zajednica udruga Hrvata pokrenula mjesečnik *Baština*. Na austrijskoj televiziji (ÖRF 2) jednom tjedno emitira se polusatna emisija za strance „Heimat, fremde Heimat“, koja ponekad daje priloge i na hrvatskom jeziku (ovisno o događanjima unutar hrvatske zajednice).

Njemačka

Iako su se Hrvati sporadično počeli doseljavati u Njemačku još u 19. st., a u većem pak broju između dvaju svjetskih ratova temeljem trenda onodobne ekonomske migracije u zapadnoeuropske zemlje, masovna migracija jest ona *gastarbajterska*, tj. migracija 1960-ih i 1970-ih g. U Saveznoj Republici Njemačkoj (SRNJ) danas, prema službenoj državnoj statistici, živi 231.198 Hrvata, dok prema podacima Veleposlanstva RH u Berlinu i Hrvatskih katoličkih misija taj broj prelazi i preko 350.000. Mnogi su «radnici na privremenom radu u inozemstvu» ostali u Njemačkoj do stjecanja prava na mirovinu, a još je veći broj njihovih potomaka sada već nekoliko generacija, koji su tu zemlju prihvatili kao svoju domovinu i postali njezini trajni stanovnici, pa i državljani.

U Njemačkoj u svim većim i manjim gradovima djeluju brojne hrvatske društveno-kulturne, sportske i političke udruge. Najstarija hrvatska udruga je *Matica hrvatska*, čiji je cilj upoznavanje Hrvata i njihove djece s hrvatskom povijesti i kulturom te razvoj i jačanje njihovoga nacionalnog identiteta. Spomenimo još *Društvo hrvatskih intelektualaca iz Münchena*, *Hrvatski svjetski kongres za Njemačku*, *Hrvatsku kulturnu zajednicu*, *AMAC – Udruženje bivših studenata i prijatelja hrvatskih sveučilišta*, *Udrugu hrvatskih nogometnih klubova Srednje Njemačke*. Zanimljiv je podatak da samo nogometnih klubova koji se nazivlju «Croatia» u Njemačkoj ima oko tridesetak.

Od kulturno-umjetničkih društava teško je izdvojiti neki ili čak neke kao reprezentativne jer ih je doista velik broj. No, ovom prilikom spomenimo da je 2003. g. u Duisburgu Hrvatska katolička misija osnovala folklornu skupinu *Adria*. Osim uobičajenoga folklornog repertoara iz raznih hrvatskih krajeva, ističu se organiziranjem tečajeva sviranja na tradicijskim glazbalima.

Uz prve migrante koji su dolazili u Njemačku Katolička crkva je već ranih šezdesetih godina osnovala katoličke misije u gradovima i na područjima gdje je bila velika koncentracija Hrvata. Te misije međutim nisu bile samo centri pastoralnoga rada s hrvatskim migrantima, već i mjesta okupljanja i neformalne socijalne interakcije. One su doprinosile i očuvanju jezičnoga, kulturnog i nacionalnoga identiteta, te bile i ostale presudni autoritet među Hrvatima. Na području Njemačke (pretežno na području bivše Zapadne Njemačke) djeluje ih nešto preko osamdeset.

Dopunsko školovanje Hrvata organizirano je na dva načina. Prvi način je onaj koji je u nadležnosti Republike Hrvatske (u pokrajinama Baden-Württemberg, Schleswig-Holstein, gradovima Berlinu, Bremenu i Hamburgu) i čije učitelje šalje i financira MZOS RH. Drugi način nastave je u nadležnosti ostalih saveznih zemalja SRNJ. Po nekim podacima u oba modela u cijeloj SRNJ u školskoj godini 2007/2008. nastavu je pohađalo oko šest tisuća učenika.

Samostalni lektorati hrvatskoga jezika koji nisu u nadležnosti MZOS-a RH nalaze se pri više sveučilišta diljem Njemačke, npr. Institut für Fremdsprachenphilologien Oldenburg, Georg-August Universität Göttingen, Johann W. Göthe Universität Frankfurt am Main, Albert Ludwigs Universität Freiburg, Otto-Friedrich Universität Bamberg, Johannes Gutenberg Universität Mainz, Humboldt Universität Berlin, Rheinische Friedrich Wilhelms Universität Bonn, Friedrich-Alexander Universität Erlangen, Universität Tübingen Tübingen, Universität Mannheim i Westfälische Wilhelms Universität Münster.

Navode se neka glasila koja na hrvatskom jeziku izdaju Hrvatske udruge i katoličke misije:

Glasnik, izdavača Almae Matris Alumni Croaticae-Deutschland e. V., *Riječ* izdavača Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden, *Glasnik HDZ-a* izdavača Koordinacije HDZ-a za Srednju Njemačku, *Glasnik HDZ-a* izdavača Koordinacije HDZ-a za Sjevernu Njemačku, *Živa zajednica* izdavača Hrvatski dušobrižnički ured u Njemačkoj, *Obavijesti HSK* izdavača Hrvatski svjetski kongres za Njemačku, *CROtime-Hrvatsko vrijeme* izdavača HKZ Stuttgarta, *Cro-info* (izdavača Hrvatske udruge iz Karlsruhea, *Domovina* izdavača Zajednice hrvatske dijaspore München, *Prisutnost* izdavača Hrvatske katoličke misije Stuttgart, *Časopis Matice hrvatske* izdavača MH Nordrhein Westfalen, *Bulletin hrvatske kuće*. V. izdavača Hrvatska kuća, Köln, Nordrhein Westfalen, *Berlinski magazin* izdavača Željka Matića, Berlin, *Croatia magazin* izdavača Koturic/Susak GbR.

Hrvati u Njemačkoj imaju i svoje internetske stranice, koje uređuju: Hrvatski dušobrižnički ured u Njemačkoj, Hrvatski svjetski kongres u Njemačkoj AMAC – Njemačka, Udruženje bivših studenata i prijatelja hrvatskih sveučilišta.

Francuska

Procjenjuje se da u Francuskoj živi oko 40.000 Hrvata i njihovih potomaka. Hrvatsko stanovništvo s prebivalištem u Francuskoj možemo podijeliti u nekoliko kategorija. Najstariji val useljavanja pripada ekonomskoj migraciji između dvaju svjetskih ratova. Iza Drugoga svjetskog rata bilježi se izvjestan i nikad potpuno utvrđen broj političkih migranata. Napokon, respektabilan broj pripada ekonomskoj gostujućoj migraciji iz 60-ih godina prošloga stoljeća koja je iz inicijalno gostujuće, tj. privremene migracije velikim dijelom postala trajna. Među njima, kao i njihovim potomcima, povelik se broj opredijelio za francusko državljanstvo.

Preko 90 posto Hrvata u Francuskoj prebiva u istočnoj polovici zemlje. Oko polovice hrvatskih građana živi na području šire pariške regije (radi se o 10.000 do 12.000 Hrvata). Slijedi potom regija Azurne obale s 4.000 do 5.000 koji najvećim dijelom žive u gradovima Nice, Marseille te u okolici Monegaške kneževine. Otprilike isti broj Hrvata, tj. između 4.000 i 5.000, živi na području regije Rhône-Alpes. Najveći dio te skupine žive u gradovima Lyon i Chambéry te njihovoj okolici. Naposljetku, postoje još dvije regije s većom skupinom hrvatskih građana (ali u daleko manjem broju): na istoku Francuske, u gradovima Mulhouse, Metz, Belfort te na sjeveru u Lilleu i okolici gdje se nalazi oko 250 do 300 hrvatskih obitelji.

Krovna organizacija Hrvata u Francuskoj jest *CRICCF*, tj. *Conseil Représentatif des Institutions et Communautés Croates de France* – *Congres Croate mondial en France*, tj. *Zastupničko vijeće ustanova i hrvatskih zajednica Francuske*. Ista je organizacija predstavnik *Hrvatskog svjetskog kongresa za Francusku*. Aktivne su i *AMCA* (*Association des anciens étudiants de Croatie en France*, tj. *Udruga bivših studenata hrvatskih sveučilišta u Francuskoj*, i *Hrvatska mladež Pariza*. U Lille-u postoji *Francusko-hrvatska kulturna udruga* te na Korzici udruga *France Croatie ica Cors*

Početakom i tijekom Domovinskog rata broj udruga je naglo porastao, većinom u svrhu prikupljanja humanitarne pomoći, ali i radi sve veće potrebe organiziranog i koordiniranog djelovanja hrvatske zajednice u Francuskoj.

Ukupno djeluju tri hrvatske katoličke misije i to u Parizu, Lyonu i Nici, dok se jednom mjesečno održava bogoslužje na hrvatskom jeziku na području Beauvaisa, Metza i Lilla.

Hrvatska nastava u Francuskoj u potpunoj je nadležnosti MZOS-a RH. Nastava je organizirana diljem Francuske Republike, u gradovima Parizu, Lyonu, Dijonu i Lilleu te okolnim mjestima. Nastavu pohađa oko 180 učenika s kojima rade 4 učitelja na 11 nastavnih mjesta. Važan iskorak u učenju hrvatskoga jezika je uvrštavanje nastave hrvatske dopunske škole u sustav francuskog školstva po modelu ELCO (*Enseignement de langue et de culture d'origine*, tj. nastava jezika i kulture građana stranog porijekla). Na fakultetima je osnovano nekoliko razmjenskih i samostalnih lektorata hrvatskoga jezika. Utemeljen je Interdisciplinarni program

hrvatskih studija na Sveučilištu Paris-Sorbonne (Paris IV) koji se od 1981. g. realizira u suradnji sa Sveučilištem Zagreb i Sveučilištem Macquarie u Sydneyu, Australija.

Između Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta Pantheon Assas (Paris II) od 1998. g. postoji bilateralno sveučilišno partnerstvo.

Hrvatske udruge u Francuskoj i katoličke misije publiciraju nekoliko biltena i glasila na hrvatskom jeziku.

Italija

Uz moliške Hrvate u Italiji žive Hrvati i njihovi potomci koji su tamo stizali u novija doba. Prema procjenama, oko 60 000 Hrvata živi u sjeveroistočnom dijelu Italije, u regijama Friuli Venezia-Giulia i Veneto te Lombardia i Marche. U doba Austro-Ugarske Monarhije mnogi su se Hrvati iz Istre i Hrvatskoga primorja selili prema Trstu, napose u doba razvitka pomorske privrede. Neki su Hrvati bili vlasnici i/ili suvlasnici pojedinih parobrodskih društava, a mnogi su pak članovi posada potjecali iz Hrvatskog primorja, Istre i Dalmacije. Nakon Drugoga svjetskog rata, uslijed političke, dijelom i ekonomske situacije u tadašnjoj Jugoslaviji, iseljavanje u Italiju je u pojedinim godinama poprimilo masovne razmjere. Dio emigranata remigrirao je kasnije iz Italije u prekomorske i zapadnoeuropske zemlje.

U današnje vrijeme, iako ne brojna, važna je hrvatska zajednica u Rimu.

Ova hrvatska populacija organizirana je kroz rad više udruga npr. *Hrvatsko-talijanska udruga u Rimu*, *Hrvatska zajednica u Milanu*, *Zajednica Hrvata u Trstu*, *Hrvatsko-talijanska udruga u Udinama* i dr. Zanimljivo je da su se *Hrvatska zajednica u Moliseu* i *Zaklada Agostina Piccoli u Moliseu* udružile 2001. g. u *Savez hrvatskih zajednica Italije* koji, osim što lokalizira njihovu teritorijalnu situiranost i disperziranost, svojim društvenim djelovanjem potvrđuje kulturni identitet, a u perspektivi otvara mogućnost poboljšanja tretmana hrvatske manjine u Italiji i talijanske manjine u Hrvatskoj, bilo ujednačenjem interpretacije pojma autohtonosti, bilo prihvaćanjem međunarodnih kriterija o zaštiti manjina. Posebno mjesto zauzima hrvatska nacionalna crkvena ustanova *Papinski hrvatski zavod Sv. Jeronima*, te *Dom hrvatskih hodočasnika (Domus Croata) "Dr. Ivan Merz" u Rimu*.

U Italiji ne postoje hrvatske katoličke misije i jedina institucija koja okuplja Hrvate jest spomenuti *Papinski hrvatski zavod Sv. Jeronima u Rimu*.

Hrvatsku nastavu u Rimu, Trstu i u pokrajini Molise (u Kruču, Mundimitru i Filiću) koja je u nadležnosti MZOS-a R, trenutno za oko 170 učenika izvodi nekoliko učitelja (no, djeca u Moliseu preko tih učitelja uče hrvatski standardni, a ne moliškohrvatski jezik).

Na više talijanskih fakulteta osnovano je nekoliko lektorata hrvatskog jezika, od kojih su neki u nadležnosti MZOS-a RH (sveučilišta u Padovi, Firenci i Rimu), a neki samostalni (Sveučilišta u Bariju, Napulju, Trstu i Veneciji).

Savez Hrvatskih zajednica u Italiji izdaje dvojezični časopis *Insieme (Zajedno)*, namijenjen Hrvatima u Italiji, te državnim i kulturnim institucijama Italije i Hrvatske, povremeno održava tečajeve hrvatskoga jezika, tjedne hrvatske kulture, izložbe, predavanja i sl.

Švicarska

Hrvati se u Švicarsku u znatnijem broju počinju doseljavati sredinom 1960-ih g., a većina ih je došla na rad u ovu zemlju krajem 1970-ih i početkom 1980-ih godina.

Migracija 1960-ih godina u Švicarskoj zanimljiva je stoga što osim klasičnih gostujućih nekvalificiranih ili eventualno polukvalificiranih radnika, pristiže kvalificirana radna snaga tehničkih struka te liječnici i svi ostali kadrovi medicinskih struka. Oni su tada bili traženi, napose u industrijski razvijenim kantonima Zürich, Basel i Argau. Posljednjih petnaestak godina uglavnom dolaze Hrvati niže naobrazbe, skupno ili pojedinačno, a ponajviše iz BiH, naročito iz Bosanske Posavine i Hercegovine, naseljavajući veća industrijska naselja i gradove diljem zemlje. Dakako, Švicarska je prihvatila dio prisilnoga izbjegličkoga vala iz Hrvatske i BiH u godinama posljednjega rata. Hrvati su neravnomjerno raspoređeni po švicarskim kantonalnim jedinicama. Najbrojnije zajednice Hrvata bilježe se u kantonima Zürich i Argau, a slijede St. Gallen, Bern, Ticino (Tessin), Luzern, Solothurn, Basel, Schaffhausen i Wallis.

Prema posljednjim statističkim pokazateljima Saveznog ureda za strance u Švicarskoj je registrirano 36.125 državljana Republike Hrvatske, no pridodaju li se Hrvati s dvojnim državljanstvom, koji se statistički ne vode kao hrvatski državljani, vjerojatno je riječ o 60-70.000 Hrvata u Švicarskoj. Hrvatske katoličke misije pak procjenjuju da je riječ o oko 80.000 Hrvata.

Integracija stranaca u društvo jedno je od prioriteta švicarske države. Posljedica je toga da brojni Hrvati imaju dvojno državljanstvo te se prilikom popisa stanovništva ne upisuju u statističke obrasce kao Hrvati. Slijedom toga, službeni se podaci razlikuju od procjena, pa je brojčano stanje Hrvata u Švicarskoj (kao uostalom i u drugim zemljama) uvelike aproksimativno.

Od kulturno-umjetničkih društava prigoda je da se spomene *Izborna folklorna grupa „Izvor“* koju su 2001. g. u gradu Aarau osnovali Hrvati porijeklom iz BiH, točnije iz Guče Gore u središnjoj Bosni. Zapravo, ova je grupa iseljenički ogranak istoimene folklorne grupe iz Guče Gore koja je još 1925. g. osnovana kao ogranak Seljačke sloge. Izvode zavičajni folklorni repertoar.

Od brojnih udruga koje djeluju u Švicarskoj, navodimo neke od istaknutijih poput *AMAC-CH*, *Chorus Croaticus*, *Fond hrvatskih studenata (FOHS)*, *Hrvatska kulturna zajednica (HKZ)*, *Hrvatska unija mladih*, *Hrvatski humanitarni forum (HHF)*, *Hrvatski svjetski kongres za Švicarsku*, *Hrvatsko inženjersko društvo (HID)*, *Matica hrvatska*, *Švicarsko-hrvatsko društvo „Vladimir Prelog“* i *Hrvatski kulturni klub u Badenu*. Prva hrvatska katolička misija osnovana je 1967. g. u Zürichu, a danas djeluje ukupno 14 misija čija su središta u Aarauu, Baaru, Baselu, Bernu, Carmorinu, Clarensu, Frauenfeldu, Graubündenu, Luzernu, Lausanne, Solothurnu, St.Gallenu i Trimmisu.

Organizirano djelovanje hrvatskih škola počinje 1990. godine na inicijativu hrvatskih kulturnih zajednica i katoličkih misija. Od 1993. godine pokroviteljstvo nad hrvatskim dopunskim školama preuzima MZOS RH, s učiteljima upućenim iz RH. Samostalni lektorati koji nisu u nadležnosti MZOS-a RH su Slavisches Seminar der Universität Bern, Slavisches Seminar der Universität Basel i Slavisches Seminar der Universität Zürich.

U Švicarskoj izlazi nekoliko hrvatskih časopisa i biltena npr. *Društvene obavijesti*, glasilo *Hrvatske kulturne zajednice*, *Libra*, časopis *Hrvatskog kulturnog kluba*, *Male društvene obavijesti*,

glasilo ogranka *Hrvatske kulturne zajednice* (Baden/Zürich i Zürich/Winterthur), *Movis*, glasilo *Hrvatskih katoličkih misija* u Švicarskoj, *Querqus*, glasilo *Hrvatske unije mladih Švicarske*.

Na Hrvatskom web portalu www.croatia.ch mogu se dobiti informacije o životu i radu hrvatskih državljana u Švicarskoj. Emitiraju se radio-programi za Hrvate (npr. Radio Bern RABE, Radio Baden i LoRA Zürich).

Belgija i Luksemburg

Hrvatska iseljenička zajednica u Kraljevini Belgiji i Velikom Vojvodstvu Luksemburg broji oko 8.000 iseljenika i njihovih potomaka (u Belgiji oko 6.000, te u Luksemburgu oko 2.000).

Hrvatski iseljenici su brojniji u valonskom dijelu Belgije. Posljedica su navedene ekonomske migracije između dvaju svjetskih ratova u krajeve s rudarskom i metalurškom industrijom, posebno u gradovima Liegeu i Monsu, dok ih u Flandriji, uključujući i Bruxelles, ima znatno manje (između 1.000 i 2.000). Prvi doseljenici su uglavnom bili nekvalificirana ili eventualno polukvalificirana radna snaga koja je radila najteže fizičke poslove. Druga i treća generacija stekla je više obrazovanje, a četvrta se većinom asimilirala. Među njima veliki broj ima fakultetsko obrazovanje.

U Luksemburgu su Hrvati dolazili poglavito iz Like i Korduna, tako da nije rijedak slučaj da se nađe i pedesetak ljudi s istim prezimenom.

Među ostalima mogu se istaknuti četiri udruge u Belgiji a to su: *Hrvatski svjetski kongres – Belgija* i *Belcro* iz Liegea, *Hrvatsko kulturno športsko društvo “Croatia”* iz Antwerpena, *Društvo flamansko-hrvatskog prijateljstva* iz Antwerpena, kao i u Luksemburgu *Hrvatski kulturni i športski klub „Croatia Luxembourg“*.

U Belgiji djeluju dvije hrvatske katoličke misije i to u Bruxellesu i Liegeu, a jedna u Luksemburgu.³²¹

Hrvatska nastava (dopunske škole) u Belgiji i Luksemburgu u potpunoj je nadležnosti MZOS-a RH. Nastavu pohađa oko 120 učenika s kojima rade dva učitelja. U Belgiji je nastava organizirana u Bruxellesu, Antwerpenu i Liegeu, a u Luksemburgu u prostorijama Kulturnog centra Esch.

U Belgiji postoji također razmjenski lektorat hrvatskoga jezika i književnosti u nadležnosti MZOS-a RH, tj. BELGIJA ISTI-HEB, Institut za prevođenje i prevoditelje, Bruxelles.

Danska

Procjenjuje se da u Danskoj živi oko 1.000 Hrvata i njihovih potomaka. Prema procjenama bilo bi to oko 400 obitelji. Većina ih živi u Kopenhagenu i okolici, te na poluotoku Jutland, oko većih gradova kao što su Aarhus i Aalborg. Jedna hrvatska obitelj živi na Farskim otocima (samoupravno područje Danske).

³²¹ Među prvim kontaktima s hrvatskim iseljenicima u Belgiji ostvario je posjetom tadašnji splitski franjevački provincijal Petar Gabrić posjetom 1929. g., Laušić, 2003:243.

Hrvati su se u Dansku doselili 1960-tih g. kao dio ekonomske gostujuće migracije.

U Danskoj postoje dvije hrvatske udruge, *Hrvatska iseljenička zajednica*, *Hrvatski dom "Kralj Tomislav"* i *Hrvatska kulturna zajednica*.

Aktivni dio iseljeničke zajednice povremeno se okuplja u hrvatskim udrugama i prisustvuje aktivnostima Veleposlanstva Republike Hrvatske; to je uglavnom populacija iznad 50 godina. Njihova djeca su se i ovdje, kao i u drugim zemljama Zapadne Europe, integrirala u dansko društvo.

Hrvatska katolička misija djelovala je do 2004. g. Od tada hrvatski svećenik iz južne Švedske dolazi svaki drugi tjedan, a bogoslužje na hrvatskom jeziku održava se u Kopenhagenu.

Hrvatska nastava u Danskoj je integrirana, odnosno financiraju je lokalne školske vlasti zemlje domaćina.

Nizozemska

Procjenjuje se da u Nizozemskoj živi oko 10.000 Hrvata i njihovih potomaka. Raniji doseljenici bili su ekonomski migranti, najvećim dijelom pripadnici gostujuće ekonomske migracije. Pretežno su se naseljavali oko industrijskih gradova, gdje je mogućnost zapošljavanja bila veća. Tako i danas najveći broj Hrvata živi oko Rotterdama i na području Amsterdama. Veliki broj Hrvata se doselio za vrijeme i nakon Domovinskog rata, osobito iz Bosne i Hercegovine. Oni su situirani uglavnom na području grada Arnhema, gdje su po dolasku prihvaćeni kao izbjeglice.

U Nizozemskoj hrvatske se udruge bave njegovanjem kulturne baštine, folkloru i zbornoga pjevanja. Neke imaju politički karakter. Među ostalima može se istaknuti *Hrvatska zajednica "Rijnmond Rotterdam"*, *Hrvatski dom Kardinal Stepinac* iz Amsterdama, *Zaklada Nizozemska-Hrvatska* iz Voorsta. U Rotterdamu djeluje Hrvatska katolička misija.

Hrvatska nastava se održava po nastavnom programu MZOS-a RH. Hrvatski jezik i književnost se predaje kao samostalna znanstvena disciplina samo na Amsterdamskom sveučilištu i to unutar Odsjeka *Slavische talen en culturen – Slavenski jezici i kulture*. Lektorat nije u nadležnosti MZOS-a RH). Na Sveučilištu u Croningenu, na sjeveru Nizozemske, hrvatski jezik se uči kao izborni predmet te ga mogu upisivati svi studenti Sveučilišta. U Leidenu su se do prije nekoliko godina unutar slavističke katedre održavali tečajevi hrvatskog jezika, ali je nakon umirovljenja nastavnika s tom praksom prekinuto. Na Sveučilištu u Utrechtu katedra za hrvatski i srpski jezik ukinuta je još 1980-te godine. Izvan akademskog okružja pri Narodnom sveučilištu u Rotterdamu redovito se održavaju službeni tečajevi hrvatskog jezika.

Zaklada Nizozemska-Hrvatska periodično izdaje svoje novine.

Norveška

Procjenjuje se da u Kraljevini Norveškoj živi oko 2.000 Hrvata i njihovih potomaka. Prvi Hrvati doselili su se u Norvešku tijekom 1950-ih i početkom 1960-ih. g. kao politički emigranti. No, najveći dio njih stigao je krajem šezdesetih i početkom 1970-ih. g., uglavnom kao dio vala

ekonomske gostujuće migracije. Osim iz Slavonije (gdje je očito u pitanju lančani tip migracije iz novogradiškoga kraja jer odatle potječe pretežni broj Hrvata), ima ih i s područja Dalmacije, Hrvatskog Primorja, Hrvatskog Zagorja, Like i dr. Prema saznanjima Veleposlanstva Republike Hrvatske u Oslu zadnjih je desetljeća došlo do neznatnoga povećanja broja Hrvata u Norveškoj, ali ono nije uzrokovano novom migracijom iz Hrvatske nego rađanjem treće generacije Hrvata u Norveškoj, kojoj je očito ova zemlja postala trajnim boravištem.

Hrvati naseljavaju sve veće gradove u Norveškoj, a najviše ih ima u Oslu.

Tijekom 1989. godine osnovana je udruga *Hrvatska zajednica u Norveškoj* sa sjedištem u Oslu, a osim u *Hrvatskoj zajednici* državljani RH organizirani su i u *Hrvatskom kulturnom društvu "Zrinski i Frankopan"* također sa sjedištem u Oslu, te u *Norveško-hrvatskom društvu prijateljstva*. Hrvatska katolička misija djeluje u Oslu.

U Norveškoj djeluje škola na hrvatskom jeziku pri *Hrvatskoj zajednici u Oslu*. Školu financira MZOS RH, a nastava se održava dva puta tjedno. Pri Sveučilištu u Oslu predaje se hrvatski jezik i književnost. Lektorat nije u nadležnosti MZOS-a RH.

Hrvatska katolička misija u Oslu periodično izdaje glasilo *Listić*.

Švedska

Procjenjuje se da u Švedskoj živi oko 35.000 Hrvata i njihovih potomaka. Počeci doseljavanja Hrvata sežu na kraj 1950-ih i početak 1960-ih g., kada se doseljavaju uglavnom ekonomski, manjim dijelom politički emigranti.

Znatnije doseljavanje Hrvata uslijedilo je između 1960-ih i 1970-ih g. Riječ je pretežno o ekonomskoj, no velikim dijelom i hrvatskoj političkoj emigraciji, poglavito iz Bosne i Hercegovine. Tradicionalno naseljavaju južni dio Švedske, pretežno područja gradova Göteborg i Malmö, kojima je u to vrijeme bila najpotrebnija radna snaga njihovoga profila.

Trend doseljavanja stagnira u 1970-im i 1980-im godinama, a sljedeće znatnije doseljavanje Hrvata u Švedsku dogodilo se tijekom Domovinskoga rata u Hrvatskoj i rata u BiH, kada priličan broj Hrvata u ovu zemlju dolazi u statusu izbjeglica.

Gotovo svaki veći grad u Švedskoj ima hrvatsko društvo. Hrvatski iseljenici su organizirani još od 1978. godine u udrugama, putem kojih održavaju hrvatsku tradiciju i kulturu. Utemeljili su *Savez hrvatskih društava* kao krovnu organizaciju koja okuplja hrvatska društva u Švedskoj. Katoličke misije su utemeljene u Stockholmu, Jonkopingu, Göteborgu i Malmöu. Tamo se hrvatski iseljenici, osim radi duhovnih i vjerskih potreba, okupljaju i zbog kulturno-društvenih interesa, razmjenjujući svoja iskustva, doživljaje i potrebe.

Hrvatska nastava u Švedskoj je integrirana, odnosno financiraju je lokalne školske vlasti zemlje domaćina (a ne MZOS RH). Na katedri (grupi) za slavenske jezike, koja djeluje u sklopu Odjela za moderne jezike Jezikoslovnog fakulteta Sveučilišta u Uppsali (jedina katedra koja se bavi proučavanjem i predavanjem hrvatskog jezika u Švedskoj), predaje se među ostalima, hrvatski jezik i književnost, u grupi s bosanskim i srpskim jezikom

Savez hrvatskih društava u Švedskoj periodično izdaje glasilo *Hrvatski glasnik*.

Velika Britanija

Procjenjuje se da u Velikoj Britaniji živi oko 5.000 Hrvata i njihovih potomaka, uglavnom u Londonu. Hrvatska zajednica u Velikoj Britaniji počela se formirati iz redova političkih izbjeglica nakon Drugoga svjetskog rata. Njima su se u kasnijem razdoblju pridružili mnogi drugi politički emigranti, a tek u novije doba, primjerice od 1990-ih g. naovamo, u tu državu pristižu ekonomski migranti među kojima je povećani broj visokokvalificiranih osoba. S druge strane pristižu mladi ljudi zbog školovanja, učenja engleskog jezika i sl. Napokon, jedan je dio migranata koji su došli u Veliku Britaniju za Domovinskoga rata.

U Velikoj Britaniji djeluju hrvatske udruge od kojih se većina bavi kulturom (često u suradnji s Veleposlanstvom RH) kao npr. *Britansko-hrvatsko društvo*, *AMAC-UK* tj. *Udruga bivših studenata hrvatskih sveučilišta*, *MATRIX CROATLACA UK*, *CSYPN*, tj. *Croatian students and young profesional network* i dr.

U Londonu djeluje također jedna hrvatska katolička misija koja od 2008. g. izdaje časopis *Most – The Bridge*.

Hrvatsku nastavu financira MZOS RH. Nastavu, koja se održava u prostorijama hrvatskog Veleposlanstva u Londonu, godišnje pohađa oko 15 učenika od 6 do 16 godina starosti. Učenici su podijeljeni u skupine prema uzrastu i znanju hrvatskog jezika.

Pri University of London, School of Slavonic and Eastern European Studies, glavnoj britanskoj ustanovi za istočno-europske studije, predaje se hrvatski jezik. MZOS RH u potpunosti financira lektorat hrvatskog jezika na ovom sveučilištu.

HRVATI U BIVŠIM JUGOSLAVENSKIM REPUBLIKAMA

Dezintegracijom Jugoslavije početkom 1990-ih. g. brojni Hrvati koji su živjeli izvan granica tadašnje Hrvatske tj. na području bivših jugoslavenskih republika postali su državljani novoutemeljenih neovisnih država, a do danas: Slovenije, Bosne i Hercegovine (BiH), Makedonije, Srbije, Crne Gore i Kosova. Tada su se zatekli u situaciji da su od matične domovine odvojeni novim međudržavnim granicama, te da su od nekada konstitutivnoga naroda u zajedničkoj državi, izuzev Hrvata u BiH, postali dijasporska zajednica.

Međutim, ni nakon dvadesetak godina, njihov pravno-politički status nije u navedenim državama jednak (razlozi ili opravdanost takvoga stanja zasebno je pitanje). Hrvati u Sloveniji i Makedoniji nisu u statusu nacionalne manjine. U Sloveniji nisu čak ni taksativno navedeni u Ustavu Republike Slovenije. Njihov se status, kao i manjinska prava, reguliraju međudržavnim dokumentima kojih su se te dvije države obavezne pridržavati. No, s Makedonijom je hrvatska potpisala bilateralni sporazum na temelju kojih se jamče i reguliraju prava i zaštita Hrvata u Makedoniji i Makedonaca u Hrvatskoj. Slično sa slovenskim slučajem, Hrvatima u Republici Kosovo niti je priznat status manjine niti su spomenuti u Ustavu Republike Kosovo. Hrvati u Srbiji i Crnoj Gori imaju status nacionalne manjine. Hrvati u BiH su konstitutivan narod.